

STUDIO kinderarmoede

Verslag

30 november 2011 – 4 december 2011

STUDIO-team:

Vibeke Bing
David Bisset
Hilde Linssen
Edward Melhuish
Ides Nicaise
Griet Roets
Clare Tickell
Mathias Urban
Alain Wouters

Redactie:

Lieve Eeman en Ides Nicaise, HIVA-KU Leuven

Overzicht

1. STUDIO concept
2. Systemische benadering
 - 2.1 Indicatoren (kinder-) armoede
 - 2.2 Systemische kijk op kinderarmoede
3. Beleidsaanbevelingen
 - 3.1 Excellent bestuur
 - 3.2 (Aanstaande) jonge ouders
 - 3.3 Belastingen en uitkeringen
 - 3.4 Huisvestingsbeleid
 - 3.5 Voorschoolse zorg en educatie – kwaliteit van aanbod/diensten
4. Tot slot

‘Een halvering van het aantal kinderen in Vlaanderen dat in armoede geboren wordt tegen 2020’. Met deze uitdagende doelstelling uit het Vlaams Pact 2020 voor ogen werd in opdracht van minister Lieten een STUDIO kinderarmoede georganiseerd. Acht deskundigen ter zake werden gedurende vijf dagen samengebracht om dit probleem onder de loep te nemen en innovatieve beleidsstrategieën voor te stellen.

Aanleiding voor deze vijfdaagse ‘denktank’ rond kinderarmoede zijn de verontrustende cijfers van het aantal kinderen dat in Vlaanderen in armoede leeft. Ondanks de inspanningen van de Vlaamse regering is het aantal kinderen dat, volgens de criteria van Kind en Gezin, geboren wordt in een kansarm gezin verdubbeld tussen 1997 en 2010 (van 4% tot 8,6%). Gebruikt men de officiële armoederisicogrens (enkel gebaseerd op het inkomen), dan spreken we van 11% (wat in Europese context nog één van de laagste scores is). Elk procent is er natuurlijk één te veel. Opgroeien in armoede brengt heel wat risico’s met zich mee voor de ontwikkeling van het kind en diens verdere leven. Vroegtijdige ondersteuning aan heel jonge kinderen en zelfs aanstaande ouders is belangrijk om deze armoedecirkel te doorbreken. In deze STUDIO werd daarom een dubbele focus gelegd: enerzijds op kinderen in armoede tussen 0 en 3 jaar, anderzijds op kansarme jongvolwassenen.

Dit verslag bevat een overzicht van deze vijfdaagse STUDIO en de aanbevelingen die werden gedaan om kinderarmoede in Vlaanderen te halveren .

1. STUDIO concept

De STUDIO methodiek werd ontwikkeld door het Design Lab te Helsinki. Door het organiseren van een STUDIO wil men een strategisch antwoord vinden op een complex en reëel probleem dat zich in een bepaalde nationale context stelt. Daartoe worden deskundigen van verschillende landen, culturele achtergronden, disciplines en professionele bezigheden uitgenodigd om te participeren aan een vijfdaagse ‘denktank’. De STUDIO-methodiek omvat drie kernfactoren: het is een manier van werken, het is een fysieke ruimte en het is een effectief team.

De STUDIO als een manier van werken. De eerste fase van de STUDIO is gericht op het opnemen van informatie over het probleem. Dit proces start al van voor de aanvang van de eigenlijke bijeenkomst. De deelnemers ontvangen op voorhand een briefing paper waarin het probleem met zijn belangrijkste dimensies en de nationale context worden geschetst. Dit eerste zicht op het probleem wordt verder uitgediept tijdens de *eerste twee dagen* van de STUDIO. Naar aanleiding van de briefing paper geeft elke expert vanuit zijn eigen achtergrond en expertise zijn visie op het probleem. Daarnaast worden verschillende betrokkenen uit het beleid en de praktijk uitgenodigd om deze probleemstelling aan te vullen met de visie en informatie vanuit hun specifieke setting. Ook praktijkbezoeken kunnen hierin plaatsvinden. Deze input van informatie, visies en betekenisgeving vormen de basis voor *dag drie* waarin het probleem onder de loep wordt genomen. Vanuit een systemische kijk wordt het probleem geanalyseerd en worden invloedrijke factoren en dimensies aan het licht gebracht. *Dag vier* staat in het teken van brainstormen en ‘out of the box thinking’. Op basis van de probleemanalyse worden domeinen verkend waarop men het probleem wil aanpakken en worden innovatieve ideeën voorgesteld om dit te realiseren. De *laatste dag* presenteert het STUDIO-team het resultaat van dit vijfdaagse proces aan verschillende betrokkenen uit het beleid en de praktijk.

De STUDIO als een fysieke ruimte. De STUDIO dient plaats te vinden in een open leef- en werkomgeving die het mogelijk maakt om innovatieve oplossingen en ideeën te bedenken. De STUDIO kinderarmoede in Vlaanderen vond plaats in het Creativity Lab van Flanders DC te Leuven. Flanders DC is de Vlaamse organisatie voor ondernemingscreativiteit. Hun Creativity Lab is een multifunctionele ruimte die bijzonder geschikt is voor brainstormsessies. Flanders DC stond tevens in voor alle logistieke ondersteuning van het STUDIO-proces.

De STUDIO als een effectief team. Tot slot moet de STUDIO bestaan uit een groep individuen die samen een coherent team kunnen vormen om het probleem dat op tafel ligt aan te pakken. Een groep van acht STUDIO leden wordt als ideaal vooropgesteld om voldoende verschillende invalshoeken in het proces binnen te brengen. Bijlage 1 geeft een overzicht van de deelnemers van de STUDIO kinderarmoede in Vlaanderen.

Deze STUDIO werd georganiseerd op initiatief van Mw. Ingrid Lieten, Viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Innovatie, Overheidsinvesteringen, Media en Armoedebestrijding. De Koning Boudewijnstichting heeft het verloop van de Studio mee begeleid en gefinancierd, meer bepaald door de inbreng van de methodologische expertise van Alain Wouters (Whole Systems). De inhoudelijke coördinatie werd toevertrouwd aan Ides Nicaise van de KU Leuven. Ter voorbereiding kregen de deelnemers een 'briefing paper' samengesteld door een team van ambtenaren en onder eindredactie van Jan Vranken (UA).

De voorstellen die in dit verslag gebundeld worden, zijn de vrucht van een vrije denkoefening en binden dus voorlopig noch de opdrachtgever, noch de financier van de STUDIO. De deelnemers hopen dat ze de aanzet kunnen vormen van een debat over een meer innovatieve en strategische aanpak van de kinderarmoede in Vlaanderen.

In het organiseren van de STUDIO kinderarmoede in Vlaanderen werd er expliciet voor gekozen om dit in nauwe betrokkenheid met het werkveld en met de mensen in armoede zelf te doen. Zij werden tijdens de twee inputdagen dan ook uitgenodigd om hun visie op het probleem te delen met het STUDIO team. In de eerste plaats gebeurde dit door twee veldbezoeken. De coördinatoren van de bezochte organisaties en jonge ouders gaven tekst en uitleg bij hun ervaring en manier van werken. Op dag twee werden daarnaast verschillende sprekers uitgenodigd, waaronder ook medewerkers en ouders uit Verenigingen Waar Armen het Woord Nemen. Een concreet overzicht van de praktijkbezoeken en de sprekers tijdens deze inputdagen vindt u in bijlage 2.

2. Systemische benadering

Wil men een probleem effectief aanpakken, is het belangrijk om met een brede blik het probleem te analyseren op verschillende niveaus en oog te hebben voor de factoren die ermee samenhangen. We vergeten vaak dat 90% van een ijsberg zich onder het wateroppervlak bevindt, omdat enkel de top zichtbaar is. We moeten ons dan ook de vraag stellen: wat zien we en waarom zien we dat? We stellen bepaalde gebeurtenissen, problemen en ontwikkelingen vast maar onderliggend bevinden zich de patronen en structuren die deze verklaren en in stand houden. Als je die onderliggende structuren kent, kan je ook structureel beginnen ingrijpen. We stellen bijvoorbeeld vast dat 11% van het totale aantal Vlaamse kinderen in 2010 leefde in een gezin met een inkomen onder de Belgische

armoededrempel¹. We moeten echter ook zicht hebben of krijgen op de factoren die verklaren waarom we dit cijfer zien. Hoe dieper op die structurele, systemische factoren kan worden ingewerkt, hoe groter het effect zal zijn op het verminderen van kinderarmoede.

2.1 Indicatoren (kinder)armoede

De STUDIO focust op armoede bij kinderen tussen 0 tot 3 jaar. Om zicht te krijgen op dit probleem en wat daaronder verstaan wordt, wordt vertrokken van de bestaande indicatoren die aangeven wanneer een kind opgroeit in armoede.

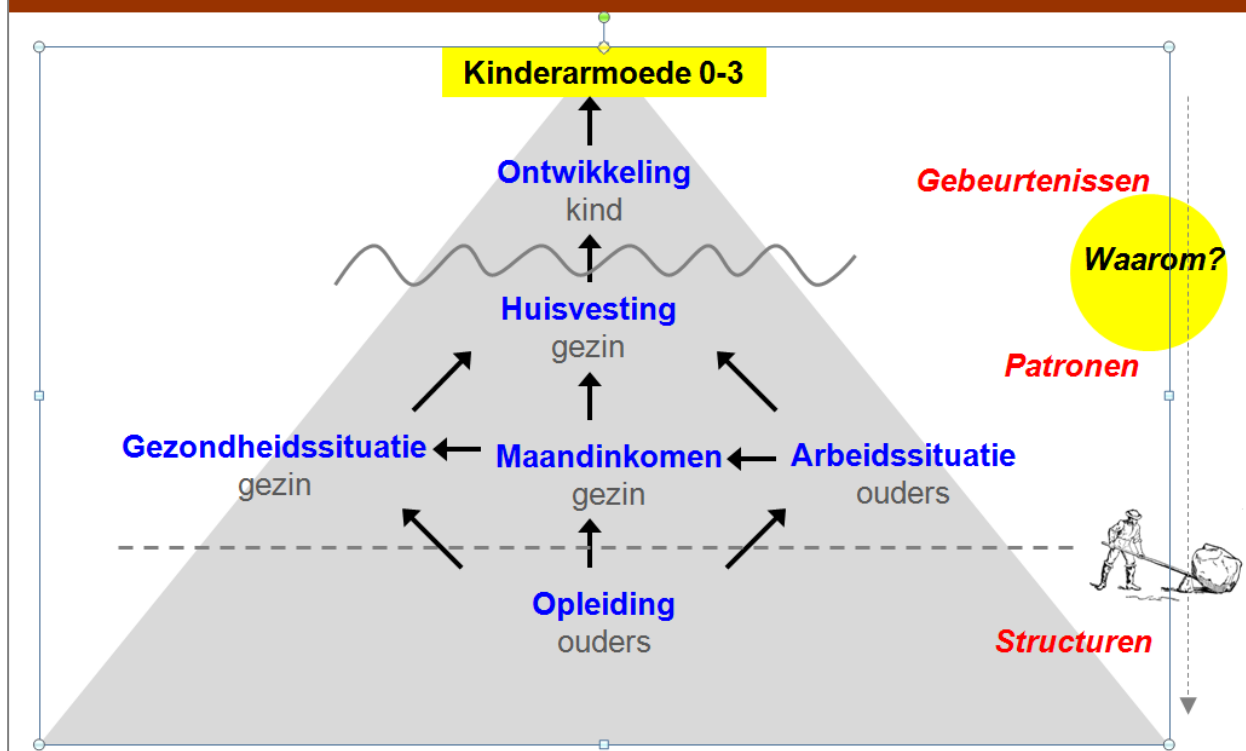
Eenzijds wordt armoede uitgedrukt aan de hand van de armoederisicogrens. Volgens deze maatstaf lopen mensen een risico op armoede als hun inkomen lager is dan een bepaalde 'norm', een inkomen dat men associeert met een aanvaardbare levensstandaard. De norm of 'armoederisicogrens' komt in België en Europa overeen met 60 procent van de mediaan van alle inkomens.

Maar armoede is meer dan een tekort aan inkomen. De financiële moeilijkheden zijn tegelijk vaak oorzaak en gevolg van uitsluiting op verschillende domeinen zoals tewerkstelling, onderwijs, huisvesting, gezondheid of maatschappelijke participatie.

De indicatoren die Kind en Gezin hanteert om te bepalen of een kind geboren wordt in een kansarm gezin brengen deze multidimensionaliteit in kaart. Een gezin wordt als kansarm beschouwd als het op minstens drie van volgende zes criteria zwak scoort: het maandinkomen van het gezin, de opleiding en de arbeidssituatie van de ouders, de ontwikkeling van de kinderen, de huisvesting en de gezondheidssituatie van het gezin. Vanuit een systemische kijk op kinderarmoede werd tijdens de STUDIO de onderlinge afhankelijkheid tussen deze indicatoren in kaart gebracht. Deze criteria staan niet op zich maar beïnvloeden elkaar. Sommige variabelen wegen daarbij zwaarder door dan andere en kunnen dus een groter effect hebben op de aanpak van kinderarmoede. In de onderstaande figuur worden deze onderliggende relaties getoond. De ontwikkeling van het kind is wat aan de oppervlakte kan worden vastgesteld. Willen we ingrijpen op structurele mechanismen van sociale uitsluiting die leiden tot situaties van armoede en sociale ongelijkheid, dan moeten we echter dieper graven en de factoren die deze ontwikkeling beïnvloeden, aanpakken. Hoe dieper we graven, hoe groter het effect zal zijn.

¹ De Belgische armoederisicodrempel is bepaald op 60 procent van het mediaan netto beschikbare gestandaardiseerde huishoudinkomen in België. Deze wordt berekend op basis van de EU-SILC enquête (Europees geharmoniseerde enquête naar inkomens en levensomstandigheden).

Kinderarmoede 0-3

Figuur: Indicatoren armoede Kind en Gezin in onderlinge afhankelijkheid

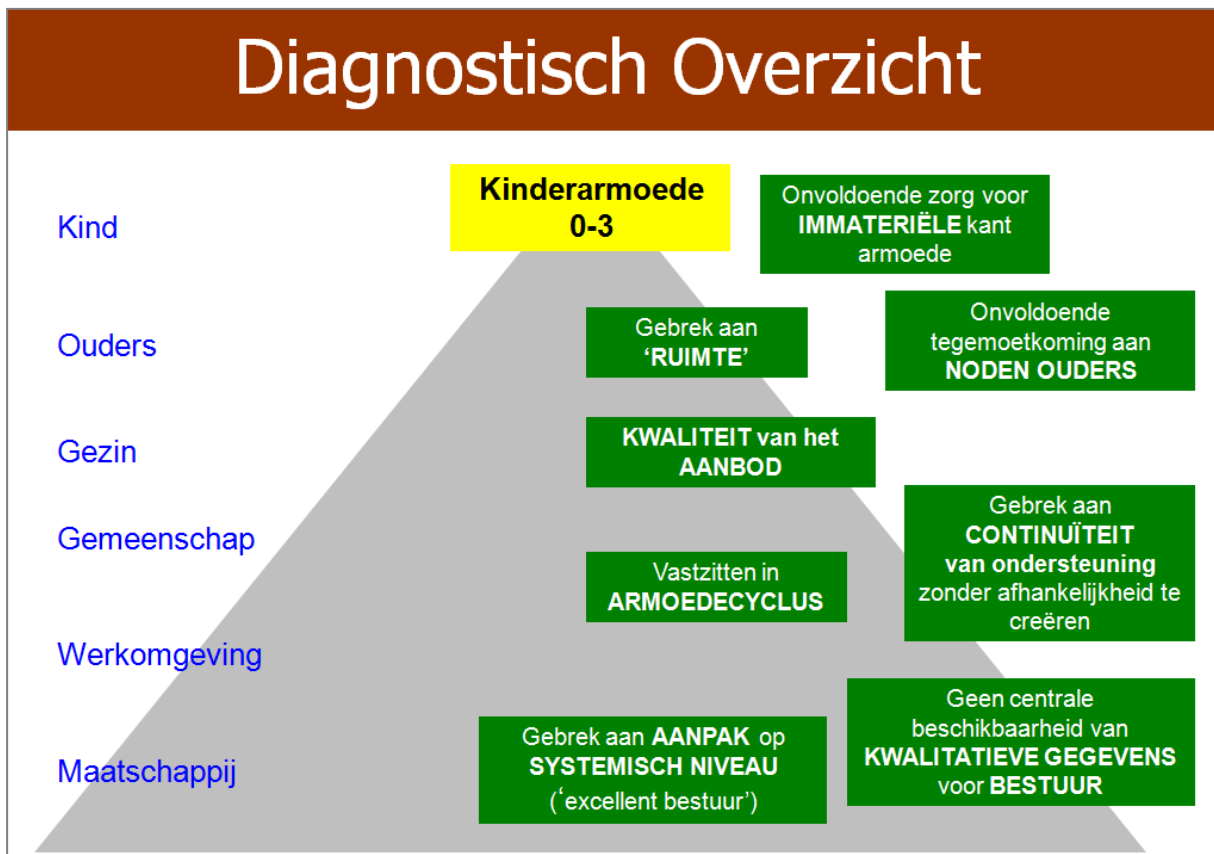
Meestal wordt armoede omschreven als “een netwerk van sociale uitsluitingen dat zich uitstrekt over meerdere gebieden van het individuele en het collectieve bestaan. Het scheidt de armen van de algemeen aanvaardbare leefpatronen van de samenleving. Deze kloof kunnen ze niet op eigen kracht overbruggen” (Vranken & De Boyser, 2005, p. 31)². Deze focus op ‘een netwerk van uitsluitingen’ maakt duidelijk dat armoede een relatief begrip is. Één van de STUDIO-leden verwoordde dit als volgt: ‘Stel dat we de inkomens van iedereen verhogen zodat iedereen zich een basispakket van consumptie kan veroorloven, maar de relatieve verdeling van rijkdom over alle mensen heen blijft hetzelfde. Hebben we het probleem van kinderarmoede dan opgelost?’ Niet helemaal, omdat armoede ook een probleem van uitsluiting is. De kloof tussen de armen en de rijken is niet veranderd en de armen bevinden zich nog steeds aan de rand van de samenleving. Dus arm zijn kunnen we niet enkel gelijk stellen met weinig geld hebben. Uitsluiting en de mate van ‘nabijheid’ tot de anderen in de samenleving is een belangrijke indicator. De ongelijkheid in inkomen en de afstand/nabijheid tot anderen in de samenleving (Gini-index)³ zou dan ook als één van de aanvullende indicatoren voor armoede kunnen gebruikt worden.

² Vranken, J., & De Boyser, K. (2005). Het jaarboek in perspectief. In J. Vranken & K. De Boyser (Eds.), *Jaarboek armoede en sociale uitsluiting* (pp. 25-39). Leuven: ACCO.

³ De Gini-index is een algemeen aanvaarde maatstaf van ongelijkheid waarbij alle inkomensgroepen (niet alleen armen) in de berekening betrokken worden.

2.2 Systemische kijk op kinderarmoede

Om het probleem van kinderarmoede in de kern te begrijpen moeten we verder kijken dan enkel het kind en zijn familie. Hun situatie wordt ook beïnvloed door de gemeenschap waarin ze wonen, de omgeving waarin ouders werken en de maatschappij waarin ze leven. Dit zijn de niveaus die zich onderaan de ijsberg bevinden en waarvan de invloed niet altijd direct zichtbaar is. Toch hebben zij vaak de meeste hefboomkracht om het probleem structureel aan te pakken. Tijdens de STUDIO werden per niveau de factoren in kaart gebracht die op dit moment een belangrijke tekortkoming vormen en die dus ook een grote kracht tot verandering in zich dragen.

Figuur: Diagnostisch overzicht kinderarmoede

Volgende kritieke punten werden tijdens de STUDIO onderscheiden:

- *Balans tussen zorg voor de materiële en immateriële kant armoede:* basisvoorwaarden die de materiële dimensie van armoede karakteriseren, zoals huisvesting, voeding, kledij,... zijn van cruciaal belang, maar gezien de multi-dimensionaliteit van het armoedeprobleem moet er ook gefocust worden op wat het betekent voor kinderen en ouders om te leven in armoede. Hoe geven kinderen en ouders zelf betekenis aan de armoede in hun leven? Welk effect heeft dit op hun zelfwaardegevoel, gevoelens van schuld, het ontwikkelen van de eigen identiteit...?
- *Gebrek aan ruimte:* 'Wat als ruimte eens de ware luxe was?': een voormalige reclameslogan voor auto's, waar misschien wel veel waarheid in zit... Armoede is vaak een gebrek aan ruimte, in veel verschillende betekenissen. De fysieke ruimte is vaak beperkt door een kleine woning, in een buurt met weinig openheid en groen. Het kleine netwerk rond mensen in

armoede beperkt ook hun sociale ruimte. De ruimte in hun hoofd wordt vaak ingenomen door stress, zorgen, moeilijke relaties,... Dit alles belemmert hun ruimte om te ontplooiën, om te ontdekken, om te ontmoeten, om op te voeden, te leren,...

- *Onvoldoende tegemoetkoming aan noden van de ouders:* er is te weinig zicht op het perspectief van ouders en op wat hun vragen zijn waardoor er onvoldoende wordt ingespeeld op de noden die zij hebben.
- *Kwaliteit van het aanbod:* de kwaliteit van het aanbod is cruciaal om een positief effect te hebben op de ouders en kinderen die er gebruik van maken. Een grotere investering hierin is aangewezen.
- *Gebrek aan continuïteit van ondersteuning zonder afhankelijkheid te creëren:* de ondersteuning van mensen en kinderen in armoede is heel versnipperd. Mensen krijgen hulp vanuit verschillende instanties en vaak op korte termijn, met een opeenvolging van breuken (tussen perinatale diensten en kinderopvang, tussen kinderopvang en kleuteronderwijs, enz.). Maar je kan mensen niet opsplitsen per probleem, en discontinuïteit in ondersteuning vermindert de effectiviteit ervan. Er moet een plaats zijn waar een integrale en langdurige ondersteuning kan geboden worden. Het opbouwen van een vertrouwensband is immers een cruciale voorwaarde om het aanbod te laten slagen. Waakzaamheid is wel geboden opdat het bieden van deze continuïteit niet samengaat met afhankelijkheid.
- *Vastzitten in armoedecyclus:* armoede is vaak een vicieuze cirkel die van ouders op kinderen wordt doorgegeven. Hoe kunnen we deze cirkels doorbreken?
- *Gebrek aan aanpak op systemisch niveau:* het zorgaanbod in Vlaanderen is te gefragmenteerd. Er zijn verschillende instanties en stakeholders bij betrokken maar er is een gebrek aan leiderschap, visie en coördinatie. Waar is de kapitein van het schip?
- *Beperkte centrale beschikbaarheid van kwalitatieve en kwantitatieve gegevens voor bestuur:* een goed beleid moet gefundeerd zijn op onafhankelijk, kwalitatief en kwantitatief onderzoek. Er is echter een tekort aan centrale gegevensverzameling van ouders en kinderen. De data die er zijn, zijn vaak niet beschikbaar over de sectoren heen.

3. Beleidsaanbevelingen

De pijnpunten die in het systeem zijn opgelicht vormen tevens de motor voor verandering. Tijdens de STUDIO werden vijf domeinen omschreven waarop men wil ingrijpen om kinderarmoede te bestrijden: excellent bestuur; de levensomstandigheden van (aanstaande) jonge ouders, inkomenshervreiding door belastingen en uitkeringen, wonen, en diensten voor jonge kinderen. Binnen deze domeinen werden verschillende initiatieven voorgesteld. Elk domein wordt hieronder toegelicht.

Bij de voorstelling van deze beleidsaanbevelingen is het belangrijk om te benadrukken dat het niet louter om een opsomming van initiatieven gaat maar dat deze samen een coherent verhaal vormen waar moet op ingezet worden. Het gaat om een *'en-en-verhaal'* en het uitselecteren van slechts enkele werkpunten zou onrecht doen aan de integrale visie die de STUDIO beoogde.

Door op al deze domeinen initiatieven te ontwikkelen en integraal te werken, willen we **van Vlaanderen de regio maken die excelleert in haar kindgericht beleid binnen Europa**. Op die manier kan Vlaanderen tonen aan de rest van Europa dat kinderarmoede KAN gehalveerd worden .

2.3 Excellent bestuur

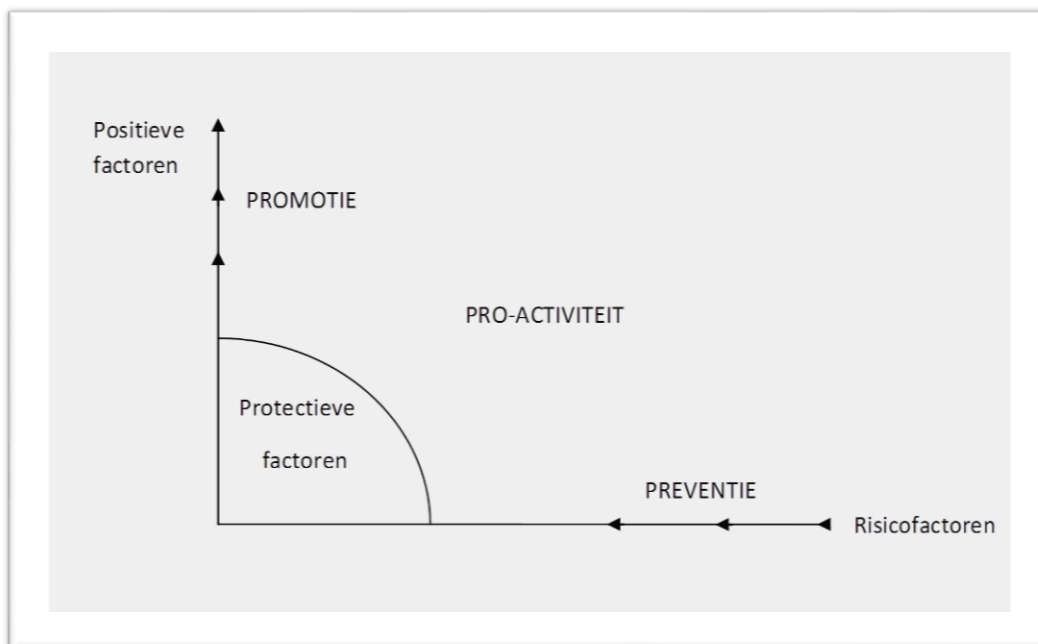
De STUDIO bouwt voort op de bestaande (goede) instituties en instrumenten. Niet toevallig is de Vlaamse Vice-premier ook verantwoordelijk voor de coördinatie van het amroedebeleid; er is ook een Vlaams Actieplan voor de strijd tegen kinderarmoede, dat alle beleidsdomeinen dekt, en er is een jaarlijks voortgangsrapport. Maar er is meer nodig. Het uitwerken van een beleid rond kinderarmoede vereist een maatschappelijk draagvlak en een debat in over de onderliggende waarden. Wat vinden we wenselijk in Vlaanderen en wat is de kost daarvan? Of zoals één van de STUDIO-experten het verwoordde: 'Het lijkt alsof de maatschappij verdeeld is in twee groepen, de armen en de anderen. Vinden we dat wel oké?' En is er consensus over de invulling van waarden als gelijkheid, rechten, burgerschap, solidariteit,...? We kunnen niet zomaar de 'good practices' uit andere landen kopiëren en implementeren in Vlaanderen.

Er is een gedeelde en gedragen visie nodig om het beleid te onderbouwen, een horizontale en een verticale beleidscoördinatie, een gedragen interprofessionele en onafhankelijke verantwoordelijkheid en een bezielde leiderschap op alle niveaus.

Gedeelde en gedragen visie

Twee principes werden tijdens de STUDIO geformuleerd die een eerste aanzet voor een 'visie'-debat bieden. Zij vormen ook de rode draad doorheen de set van initiatieven die wordt voorgesteld.

In de eerste plaats wordt de nadruk gelegd op *preventie* om de overerving van armoede te vermijden. Maar op dit ogenblik is er geen consensus over wat verstaan moet worden onder preventie. De STUDIO stelt daarom een herdefiniëring van het begrip voor in termen van '*proactiviteit*'. Inspiratie voor deze nieuwe invulling werd gevonden in de Zweedse proactieve benadering van het welzijn van kinderen en ouders. Dit model houdt een combinatie in van preventie en promotie. Een focus op preventie is te eenzijdig omdat deze er enkel op gericht is om risico's te vermijden of te verminderen. Maar er moet ook aandacht zijn voor de positieve elementen die men moet trachten te versterken. Een integratie van beide processen construeert protectieve factoren.

Figuur: Herdefiniëring preventie in termen van proactiviteit

Ten tweede vormt het principe van *progressief universalisme* de rode draad doorheen de aanbevelingen. Een beleid dat zich hierop richt, creëert een kwaliteitsvol aanbod dat voor iedereen beschikbaar is maar waarbij meer ondersteuning geboden wordt aan kinderen en gezinnen met de meeste noden. De STUDIO heeft daarom prioriteit gegeven aan beleidsaanbevelingen die gericht zijn op de hele populatie, aangevuld met initiatieven voor specifieke doelgroepen (mensen in armoede, allochtonen, tieners,...). Deze set van initiatieven vormt samen één verhaal waarbij men integraal op deze verschillende domeinen wil werken.

Horizontale en verticale beleidscoördinatie, verantwoordelijkheid, bezielde leiderschap

Het zorgsysteem voor kinderen en gezinnen in Vlaanderen is te complex. Zeker voor families in armoede die er vaak het meeste nood aan hebben, is het niet altijd duidelijk waar ze terecht kunnen. Of zoals één van de STUDIO-experten het verwoordde: *“you need a GPS to go through the system”*. De zorg voor jonge kinderen is in Vlaanderen opgesplitst in een duaal systeem. De zorg voor kinderen tussen 0 en 3 jaar is een bevoegdheid van het welzijnsbeleid terwijl kinderen tussen 3 en 6 jaar naar school gaan, wat geregeld wordt door het onderwijsbeleid. Afstemming tussen beide systemen om een vlotte overgang en opvolging mogelijk te maken blijkt niet evident.

Bij de diensten van de Vice-premier zou één persoon alle acties tegen kinderarmoede moeten coördineren; daarenboven wordt gepleit voor de oprichting van een interministeriële werkgroep kinderarmoede. Een gemeenschappelijke visie zou moeten uitgedragen worden door een team over alle beleidsdomeinen en –niveaus heen. Om deze onderliggende visie kracht bij te zetten, kan het Vlaams actieplan aangevuld worden met een *“society case”*. In een ‘society case’ worden de kernargumenten voor een beleidsplan samengevat. Daarbij wordt ook de economische dimensie van zo’n investering mee in beeld gebracht, via een kosten-baten analyse. Het terugdringen van kinderarmoede brengt onvermijdelijk kosten met zich mee maar deze moeten gezien worden als een investering in de toekomst. Het probleem niet aanpakken zal uiteindelijk een veel hogere kost met zich meebrengen. Deze ‘society case’ kan als middel ingezet worden om alle betrokken partijen te overtuigen van de waarde van het strategisch beleid waarmee men kinderarmoede wil bestrijden.

De ‘society case’ zou daarbij ook rekening moeten houden met mogelijke obstakels (zoals politieke en financiële weerstanden bij bepaalde stakeholders), en bijdragen aan het mobiliseren van een draagvlak bij de belastingbetaler en de publieke opinie. Voorts zal er continu behoefte zijn aan onafhankelijk, kwalitatief en kwantitatief onderzoek.

Het uitbouwen van een excellent bestuur vereist een samenwerking van verschillende stakeholders uit beleid en praktijk. Dit is iets dat moet uitgewerkt worden voor en door heel Vlaanderen. Ook op regionaal vlak en in alle mogelijke betrokken organisaties moet er daarom geïnvesteerd worden in ‘bezielde’ leiderschap. Leaders die niet alleen de organisatie of het beleid ‘managen’, maar mensen kunnen bezielen, mobiliseren en op een juiste koers kunnen zetten om in de praktijk vorm te geven aan kwaliteitsvolle basisvoorzieningen. Er zijn momenteel heel veel netwerken maar niemand heeft het mandaat om de afstemming daarvan op zich te nemen. Het moet duidelijk zijn wie verantwoordelijk is en wie verantwoording moet afleggen. Het is wenselijk om maatregelen op alle niveaus meetbaar te maken, zodat deze ook in de rapportage zijn terug te vinden.

2.4 (Aanstaande) jonge ouders

Er zijn twee complementaire strategieën om kinderarmoede te bestrijden. Enerzijds kan men proberen om het aantal kinderen dat opgroeit in gezinnen onder de armoedegrens, te verminderen. Daarbij probeert men om de werksituatie en het loon van de ouders te verbeteren om het gezin uit de armoede te halen. Anderzijds kan men de gevolgen van het opgroeien in armoede voor de kinderen trachten te verbeteren door te investeren in het kind en zijn ontwikkeling. Dit zal resulteren in minder kinderarmoede in de volgende generatie (maar nog niet tegen 2020 !).

In Vlaanderen wordt voornamelijk op deze tweede piste gefocust. Een beleid dat kinderarmoede wil aanpakken dient echter breder te werken. Een *twee-generatiebeleid* dringt zich daarbij op. De focus dient zowel op het kind als op de ouders te liggen. Vaak gaat het om families die gedurende generaties met armoede geconfronteerd worden. Het doorbreken van deze armoedecirkel vereist het werken met beide generaties samen ((groot-)ouders en kinderen). Een uitgebouwd *gezinsbeleid*, verankerd over verschillende beleidsdomeinen (welzijn, tewerkstelling, ruimtelijke ordening,...) en beleidsniveaus (van federaal tot lokaal) dringt zich hierbij op.

Een preventief beleid zal daarbij ook de jongeren van vandaag niet uit het oog verliezen. Zij bevinden zich in een overgangperiode tussen de twee generaties en zullen de ouders van morgen zijn. Voorbereiding op dit ouderschap en het volwassen leven kunnen voorkomen dat een nieuwe generatie kinderen zal opgroeien in armoede. Jongeren moeten de nodige informatie en *ondersteuning* krijgen in deze cruciale scharnierperiode waarin meerdere overgangen moeten worden gemaakt (verlaten van het ouderlijke gezin, overgang van school naar werk, aangaan van partnerrelaties, het krijgen van kinderen,...) Velen onder hen hebben door hun kansarmoede ook geestelijke gezondheidsproblemen.

Bij deze jongeren is het ook belangrijk om zoals hierboven reeds aangegeven, aandacht te hebben voor de interne kant van de armoede. In kansarme families en zeker bij deze jongeren heerst er vaak een cultuur van waardeloosheid en sociaal pessimisme. Zij beseffen dat ze arm zijn en zien geen toekomstbeeld voor zichzelf. Vaak ervaren zij als kind al dat zij er niet bijhoren, bijvoorbeeld op vlak van kledij, niet meekunnen met waarover gepraat wordt omdat hun thuissituatie zo anders is,... Zeker vanaf de lagere school beseffen kinderen heel goed dat ze anders zijn en dat ze er niet bij horen. Dit gevoel van uitsluiting dragen zij hun hele leven met zich mee en heeft onvermijdelijk een impact op hun zelfbeeld, hun toekomstbeeld en in een latere fase op dat van hun kinderen. Ongewild kunnen zij hun gevoel van minderwaardigheid later overdragen op hun kinderen. Jonge kinderen nemen dergelijk gedrag heel snel over en kunnen zo al vroeg de sporen oplopen van de armoede waarin ze leven. Er dient ruimte gecreëerd te worden om deze ontastbare kant van armoede bespreekbaar te maken en hiervoor aandacht op te eisen in het beleid en de hulpverlening. De betekenis die kinderen en jongeren geven aan de armoede in hun leven en het gevoel van uitsluiting zal immers mee de blik bepalen waarmee ze naar zichzelf, hun toekomst en de maatschappij kijken.

Wat zou de samenleving voor deze jongeren kunnen doen? In de eerste plaats is bekend dat het risico op armoede vijfmaal groter is bij kinderen waarvan de moeder zonder kwalificatie de school heeft verlaten dan bij andere kinderen. Het *terugdringen van de ongekwalificeerde uitstroom* uit het onderwijs is dan ook de eerste prioriteit. Dit vergt naast een specifiek zorgbeleid ook meer gelijke kansen, een bredeschoolbeleid en waar nodig ook curriculumhervormingen.

Werkgevers zouden (financieel en door sociaal overleg) aangemoedigd moeten worden om nauwer samen te werken met scholen en jongeren door *opleidingen en stages* aan te bieden. Zodoende kunnen jongeren ervaring opdoen met verschillende jobmogelijkheden en hebben ze meer bagage om daarin een gerichte keuze te maken. Eens jonge ouders aan het werk zijn, zijn *flexibele arbeidscondities* belangrijk om het werk te kunnen combineren met het ouderschap.

Tienerouderschap is een bijkomende risicofactor voor armoede bij ouders en kinderen. Bevorderen dat jongeren een weloverwogen beslissing nemen om ouder te worden kan een gedeelde taak zijn van de school en de gezondheidszorg. Daarnaast kunnen de media ingezet worden om jongeren te sensibiliseren: *positieve rolmodellen* in soapseries, sociale media,... Verdere, weloverwogen uitwerking van deze ideeën is vereist waarbij mogelijke culpabiliserende effecten naar jongeren toe moeten vermeden worden.

Voor de overheid ziet de STUDIO een belangrijke taak in het opstarten van een *jeugdgarantieplan* om te voorkomen dat jongeren in de overgangen tussen school, werk, vrijwilligerswerk en beroepsopleiding tussen de mazen van het net vallen. Er zou een plaats moeten gegarandeerd worden voor elke jongere op die domeinen met mogelijkheden tot flexibele paden hiertussen. Belangrijke ingrediënten van een jeugdgarantieplan zijn: (a) een gewaarborgd aanbod, (b) een voldoende keuzevrijheid tussen alternatieven om een traject op maat te verzekeren, (c) een gepersonaliseerde begeleiding (vertrouwenspersoon), (d) een voldoende sociale bescherming, en (e) verbinding met belendende diensten. De huidige werk-welzijnstrajecten van de VDAB (voor jongeren) en de IBO-trajecten voor laaggeschoolde jongeren in het kader van het Loopbaanakkoord kunnen verder in die richting gestroomlijnd worden.

2.5 Belastingen en uitkeringen

Rekening houdend met het feit dat de fiscaliteit en de sociale zekerheid grotendeels tot de federale bevoegdheden behoren, worden de voorstellen van de STUDIO op dit domein maximaal toegespitst op de Vlaamse instrumenten. In het licht van de staatshervorming die de verdeling van de kinderbijslag overhevelt naar de gemeenschappen is er momenteel wel een gouden kans om het kinderbijslagsysteem bij te sturen met een bijzondere aandacht voor kinderarmoede. De *kindpremie* die de Vlaamse regering geleidelijk wil invoeren vanaf 2012 kan alvast best geïntegreerd worden met het bestaande kinderbijslagsysteem. Eventueel kan hetzelfde gebeuren met de schooltoelagen. Ook hier zou het principe van *progressief universalisme* moeten gelden: een basisbedrag voor iedereen met een supplement voor lage-inkomensgroepen. Een vereenvoudiging en centralisering van de administratie is daarbij aangewezen, wat bijkomende middelen zou kunnen vrijmaken.

Het idee om de kinderbijslag ook (deels) te *linken aan een inschrijving in de kleuterschool* lokte in de STUDIO groep discussie uit. Moeten we ouders altijd aanmoedigen om hun kinderen uit handen te geven? Onderzoek toont aan dat kansarme kinderen baat hebben bij het volgen van het kleuteronderwijs, maar enkel op voorwaarde dat dit een kwaliteitsvol aanbod is. Wanneer deze kwaliteit en voldoende beschikbare plaatsen niet gegarandeerd zijn, verliest dit systeem zijn meerwaarde. De kinderbijslag (gedeeltelijk) koppelen aan inschrijving in de kleuterschool (bv. door middel van een specifiek supplement) kan dus een goede maatregel zijn om de participatie aan het kleuteronderwijs te stimuleren op voorwaarde dat een kwalitatief aanbod gewaarborgd is. Waakzaamheid is ook geboden opdat een dergelijk systeem niet tot een repressief sanctioneringsbeleid leidt voor ouders die hun kind niet wensen in te schrijven in de kleuterschool.

Naast een hervorming van het kinderbijslagsysteem werden nog enkele andere initiatieven voorgesteld. Zo worden ook de fiscale instrumenten met betrekking tot het huisvestingsbeleid (o.a. de belastingaftrekken voor hypothekaire leningen) overgedragen naar de Gewesten, wat eveneens kansen schept voor een meer coherent beleid dat niet alleen huiseigenaars maar ook kleine huurders op de privémarkt ondersteunt. België / Vlaanderen is één van de weinige Europese landen waar nog geen (algemeen) stelsel van huisvestingstoelagen bestaat voor lage-inkomensgezinnen. Daarom werd het idee van een '*negatieve huisbelasting*' (of negatieve onroerende voorheffing) opgevoerd en dit onafhankelijk of je eigenaar of huurder bent. Het bedrag van de huisbelasting zou bepaald worden door het kadastraal inkomen van de woning, en het inkomen en de gezinstoestand van de bewoner. Gezinnen met kinderen, met een bescheiden woning en met een laag inkomen zouden in dit systeem geen onroerende voorheffing betalen, maar een huisvestingstoelage krijgen; terwijl andere huiseigenaars of huurders onroerende voorheffing zouden betalen a rato van de hoogte van hun kadastraal inkomen en hun inkomen.

Ook een verlenging van het *bevallingsverlof* tot 1 jaar (te verdelen over beide ouders) wordt voorgesteld waarna er tot 3 jaar gratis kinderopvang zou moeten zijn, alleszins voor kansarme gezinnen. Een verlengd bevallingsverlof / ouderschapsverlof lijkt voor velen niet evident, al is het maar omdat in het huidige systeem ernstige Matteüseffecten zitten. Kansarme ouders kunnen zich een dergelijke luxe meestal moeilijk permitteren, en hulpverleners zijn geneigd om precies zo snel mogelijk de ouders (opnieuw) aan het werk te krijgen en het kind naar een kinderopvang te loodsen. Een verlengd bevallingsverlof wordt door de STUDIO bepleit omwille van het belang van een goede hechting tussen kind en ouders, waarvan het belang momenteel onderschat wordt. De randvoorwaarde is dan natuurlijk dat de uitkering in deze periode voldoende genereus is om jonge gezinnen uit de armoede te houden (ook hier is het principe van 'progressief universalisme' denkbaar). Voorts mag die bevallingsrust geen alibi zijn om het kind toegang tot georganiseerde kinderopvang te ontzeggen. Keuzevrijheid voor ouders zou hier het uitgangspunt moeten zijn.

Aan de *federale overheid* adviseert de STUDIO in de eerste plaats om de '*scheidingsval*' in sociale uitkeringen weg te werken. De '*scheidingsval*' houdt in dat verhoogde uitkeringen voor alleenstaande ouders deze ouders ontmoedigen om (opnieuw) met een partner te gaan samenwonen. Hetzelfde geldt voor alternatieve vormen van 'solidair wonen'. Aangezien eenoudergezinnen een belangrijke risicogroep vormen voor kinderarmoede, moet de scheidingsval zoveel mogelijk vermeden worden.

De *schuldoverlast* van jonge gezinnen legt volgens het STUDIO-team een onaanvaardbare hypotheek op kinderen. Er dient gezocht te worden naar manieren om deze hypotheek weg te nemen, bijvoorbeeld in het kader van de voorziene bijsturing van de collectieve schuldenregeling. Het doel is dat kinderen in arme gezinnen via een vorm van (gedeeltelijke) kwijtschelding zouden ontsnappen aan deze intergenerationele armoedeval. Binnen het team werd echter geen formule gevonden die mogelijke perverse effecten van dergelijke maatregel (weigeren van aanvragers van collectieve schuldenregeling) voorkomt. Het STUDIO-team stelt wel vast dat in (sommige) andere landen kinderen minder het slachtoffer zijn van schuldoverlast van hun ouders, en beveelt aan om lessen te trekken uit een internationale vergelijking van de wetgeving op dat vlak.

2.6 Huisvestingsbeleid

Huisvesting is een belangrijke hefboom om kinderarmoede te bestrijden: de woonsituatie heeft een invloed op de gezondheid en veiligheid, speelruimte, en op de toegang tot kwaliteitsvolle diensten zoals kinderopvang, vervoer, onderwijs... Het huisvestingsbeleid schept bovendien ook tewerkstelling en mogelijkheden voor de sociale economie. Het wonen in een degelijk huis zou een recht moeten zijn voor iedereen. De STUDIO heeft in dit verband initiatieven voorgesteld op vier vlakken: sociale huisvesting, nutsvoorzieningen, private huurmarkt en openbare ruimten. Hoewel het om universele initiatieven gaat, staan enkele groepen hoog op de prioriteitenlijst. Daarbij wordt gedacht aan ouders met jonge kinderen, thuisloze gezinnen en gezinnen met een kind met een handicap. Ook reizende bevolkingsgroepen dienen opgenomen te worden in het huisvestingsbeleid. Daarbij dient een huis niet altijd in termen van vier muren gedefinieerd te worden maar moeten creatieve oplossingen op maat gezocht worden.

Recht op wonen met resultaatsverbintenis. Wat de STUDIO-leden vooral verbaasd heeft, is dat er in Vlaanderen / België nog geen automatisch recht is op een woning voor gezinnen in nood. 'Vinden we het aanvaardbaar dat in het centrum van Europa een jonge moeder geen dak boven haar hoofd heeft?', vragen zij zich af. De eerste en belangrijkste suggestie van de STUDIO luidt dan ook om een afdwingbaar recht op onderdak onmiddellijk in te voeren. Waakzaamheid is hierbij geboden voor mogelijke ongewenste neveneffecten. Een voorrangsbepaald beleid voor jonge gezinnen mag niet ten koste gaan van andere kwetsbare groepen. De nood aan voldoende aanbod staat hierbij centraal.

Sociaal woonbeleid. De sociale woningen zijn op dit moment te sterk geconcentreerd en dienen ruimtelijk meer gespreid te worden. Op die manier wordt gettovorming vermeden, wat ook helpt om andere kwalen zoals gesegregeerd onderwijs en criminaliteit tegen te gaan. Via een extra investering in het aanbod van sociale woningen kan ook een invloed uitgeoefend worden op de prijzen op de private huizenmarkt. Een groter aanbod aan sociale woningen zal de huurprijzen op de private markt doen dalen, waardoor deze ook voor mensen met een lager inkomen haalbaar kunnen worden. Ook hier dient de prioriteit te gaan naar woningen voor gezinnen met kinderen.

Publieke nutsvoorzieningen. Lokale overheden kunnen als tussenpersoon optreden in het aankopen van voorzieningen als water en energie. Door op grote schaal te bestellen kunnen zij onderhandelen over lagere prijzen die uiteindelijk de burgers in kwestie ten goede komen. Daarnaast zou de overheid energie-efficiënte huizen moeten promoten om energie-armoede tegen te gaan. Kansarme gezinnen leven vaak in slecht geïsoleerde woningen en kunnen de hoge kost om hun huis te verwarmen niet betalen.

Private markt. Er zou creatiever en flexibeler moeten omgesprongen worden met de bestaande accommodatie. Door mobiliteit en flexibiliteit aan te moedigen kunnen onderbenutte woningen intensiever gebruikt worden – onder andere ten voordele van ouders met jonge kinderen.

Het STUDIO-team pleit ook voor de invoering van *praktijktoetsen* (met sancties) om discriminatie op de huisvestingsmarkt te bestrijden. Het initiatief van het Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding op dit vlak zou periodiek herhaald moeten worden.

Publieke ruimtes. "It takes a village to raise a child" Maar dit gebeurt niet vanzelf, dit moet ook mogelijk gemaakt worden. Er moet voor gezorgd worden dat een dorp een gemeenschap kan worden. Het woonbeleid kan hierop inspelen door publieke ruimtes en ontmoetingsplaatsen te

voorzien specifiek gericht op ouders en kinderen. Hetzelfde geldt ook – in overdrachtelijke zin - op het vlak van internet bijvoorbeeld: Vlaanderen als een gratis mobiele internetruimte. Dit laatste kan in samenwerking met private promotoren gerealiseerd worden.

2.7 Voorschoolse zorg en educatie – kwaliteit van aanbod/diensten

Als laatste zwaartepunt wordt er voorgesteld om het systeem van de zorg en educatie die aan jonge kinderen en ouders wordt gegeven te herzien.

Om te beginnen wordt hier door de STUDIO aandacht gevraagd voor de perinatale periode en met name voor het belang van borstvoeding. Wetenschappelijk onderzoek toont tal van positieve effecten van borstvoeding aan op de gezondheid, de cognitieve en de sociaal-emotionele ontwikkeling van de baby. Maar net bij deze kwetsbare groep van moeders ligt het percentage van moeders die borstvoeding geven, veel lager dan bij middenklasse moeders. Sensibilisering en promotie van dit thema (ook bij vaders) kan hierin een belangrijke bijdrage leveren.

Om de hechting tussen ouders en kind te optimaliseren werd onder het luik ‘belastingen en uitkeringen’ reeds gepleit voor een uitbreiding van de bevallingsrust / het ouderschapsverlof.

Voorts is er nood aan versterking van de ondersteuning voor jonge kinderen en hun ouders. Op dit moment is deze dienstverlening versnipperd. Enerzijds is er de opsplitsing tussen het zorgsysteem/kinderopvang en de kleuterschool, waardoor de samenwerking en overgang tussen beide soms moeilijk lijkt te lopen. Anderzijds wordt de zorg per probleem door andere instanties aangeboden waardoor gezinnen geconfronteerd worden met verschillende dienstverleners. En dit terwijl ouders net aangeven dat die vertrouwensband tussen de ondersteuner, het kind en zijn ouders van cruciaal belang is. Die kan echter enkel opgebouwd worden wanneer er langdurig met gezinnen kan gewerkt worden. Het idee van de ‘gezinscoach’ kwam in dit verband tijdens de STUDIO naar boven. Op die manier kan meer continuïteit geboden worden aan het gezin en kan er integraal gewerkt worden. Kansarmoede is immers een kluwen van verschillende domeinen waarop het moeilijk loopt. Om die verstrikking van problemen aan te pakken is ondersteuning nodig op al die verschillende domeinen.

Inspiratie om een dergelijk integraal en universeel aanbod voor gezinnen op te starten werd gevonden in het model van de ‘family centers’ in Zweden. Momenteel zijn in Vlaanderen de ‘huizen van het kind’ in oprichting en de STUDIO acht het wenselijk dat deze evolueren in de richting van de Zweedse family centers. Dit proces kan echter maar slagen wanneer het Zweedse concept niet louter gekopieerd wordt maar wanneer de Vlaamse context in rekening wordt gebracht. De Zweedse family centers worden gekenmerkt door inbedding in een lokale gemeenschap en door integratie van het verschillende zorg- en onderwijsaanbod voor toekomstige ouders en jonge gezinnen. Het concept wordt in Vlaanderen wellicht het best benaderd door de Genkse Opvoedingswinkel. De Genkse Opvoedingswinkel bestaat uit een netwerk van 25 partners die zich engageren in een samenwerkingsverband opvoedingsondersteuning. Zij richten hun aanbod op alle ouders en hun kinderen met een voortdurende alertheid voor de meest kwetsbare doelgroepen. Een belangrijk aandachtspunt is de participatie van buurtbewoners in elk project. Family centers zijn ook veel meer dan een shop waar ouders kunnen langskomen. De kwaliteit van het aanbod en inbedding in de lokale gemeenschap (met inspraak van die gemeenschap) bepalen mee het succes. De Huizen van het Kind staan in Vlaanderen eerder voor een huis waarin het aanbod van Kind en Gezin

(inloopteams, consultatiebureau's, CKG's) kan geïntegreerd worden met ontmoetingsplaatsen voor jonge gezinnen. Fysieke integratie van diensten mag niet ten koste gaan van (decentrale) werking in buurten / lokale gemeenschappen.

Een voldoende *personeelsomkadering* is uiteraard essentieel, zowel in de kinderopvang als in het kleuteronderwijs. De groepen moeten kleiner, de omkaderingsratio's hoger.

Daarnaast zou er een betere afstemming en *integratie* moeten zijn tussen *kinderopvang en kleuterschool*. Het gaat echter niet enkel om een reorganisatie, maar veeleer om het opnemen van een gedeelde verantwoordelijkheid om een kwaliteitsvolle ondersteuning te bieden, zowel op het vlak van zorg (gezondheid, socio-emotionele ontwikkeling...) als op dat van de vaardigheidsontwikkeling (taal- en spelstimulering, fysieke ontwikkeling, zelfconcept...). Specifiek wat taal betreft heeft elk kind recht op taalbeheersing, wat ook betekent dat de ontwikkeling van kinderen in twee of drie talen moet kunnen ondersteund worden. De wijze waarop dit vorm kan krijgen vereist verdere uitwerking. Investeren in opleiding en professionalisering van personeel en het waarborgen van *diversiteit (naar geslacht, taal, sociale en etnische herkomst, ...)* binnen het *personeel* zijn factoren die sterk kunnen bijdragen tot de kwaliteit. Een *centraal informatiesysteem* met een integratie van de gegevens van Kind en Gezin en onderwijs kunnen ook een betere afstemming bewerkstelligen. Dit mag echter niet leiden tot een sanctioneringsbeleid van diegenen die niet participeren aan het kleuteronderwijs. Het gaat eerder om een opvolging van kinderen en gezinnen door een betere overdracht van informatie tussen Kind en Gezin en het onderwijs..

Op de nood aan integratie tussen diensten is er wel één belangrijke uitzondering, namelijk in de sfeer van de bijzondere jeugdbijstand: de STUDIO pleit voor een striktere scheiding tussen sociale en gerechtelijke jeugdbijstand. De mogelijkheid die nog steeds bestaat om vanuit de sociale jeugdbijstand maatregelen op te leggen aan gezinnen, zonder dat er een strafbaar feit is gepleegd,⁴ hypothekeert het vertrouwen van veel kansarme gezinnen in de hulpverlening.

4. Tot slot

De voorstellen van de STUDIO vullen het strategisch kader aan van het Vlaams Actieplan Kinderarmoede. Het hierboven geschetste kader moet een lens bieden om het huidige beleid kritisch te onderzoeken en waar nodig bij te stellen (met name vanuit de beginselen van (a) ingrijpen op hefboomen; (b) proactief beleid en (c) progressief universalisme). Centraal staat een pleidooi voor meer integratie van het zorgaanbod en de verschillende beleidsdomeinen, en voor het werken op twee niveaus, een twee-generatiebeleid. Om dit waar te maken legt de STUDIO een sterke nadruk op leiderschap en coördinatie.

De beleidsaanbevelingen die door de STUDIO werden voorgesteld moeten als één coherent verhaal gelezen worden. De focus op verschillende beleidsdomeinen toont aan dat een integrale aanpak van kinderarmoede aangewezen is. Binnen deze set van initiatieven heeft de STUDIO enkele acties

⁴ Hulpverleners kunnen, bij gebrek aan instemming vanwege het gezin, via de bemiddelingscommissie toegang krijgen tot de jeugdrechtsbank om maatregelen op te leggen. Ook de gemengde opvang van jongeren in een 'problematische opvoedingssituatie' (POS) en jongeren met 'als misdaad omschreven feiten' (MOF) leidt tot bijkomende stigmatisering en tot versterking van problematisch gedrag.

aangeduid die op zeer korte termijn zouden kunnen geïnitieerd worden. Deze mogen echter niet de illusie wekken dat men zich tot deze acties kan beperken:

- uitwerking van een 'society case';
- recht op onderdak voor iedereen (beginnend bij gezinnen met jonge kinderen);
- promotie van borstvoeding (het belang daarvan voor de ontwikkeling van kinderen is uitvoerig wetenschappelijk aangetoond, terwijl de praktijk in kansarme Vlaamse gezinnen sterk achterop hinkt); en
- hervorming van kinderbijslagsysteem.

Het realiseren van een beleid dat werkelijk in staat is om kinderarmoede tegen 2020 te halveren zal geen sinecure zijn. Geen actie ondernemen zal op termijn echter een veel grotere economische en sociale kost met zich meebrengen. Of om het met de woorden uit de slotpresentatie van de STUDIO te zeggen: *"You can't afford NOT to do it!"*

Bijlage 1: Overzicht STUDIO-team

Vibeke Bing volgde een opleiding tot maatschappelijk werker en kleuteronderwijs, met bijkomende specialisaties in gezondheidswetenschappen en journalistiek. Zij besteedde een groot deel van haar loopbaan aan de uitbouw van 'family centres' op nationaal, regionaal en lokaal niveau, en was hierrond ook actief op Europees niveau. Haar centraal aandachtspunt is de invloed van levensomstandigheden op de gezondheid van kinderen. Daarnaast is zij geïnteresseerd in de effecten van demografische veranderingen op de toekomstige samenleving, vanuit een interdisciplinair perspectief. Vibeke Bing is lid van The Transnational Foundation for Peace and Future Research. Sinds augustus 2006 is zij bestuurslid van de Zweedse OMEP. Zij heeft tevens bijgedragen tot verschillende boeken over volksgezondheid en kinderen en evaluatiestudies over de family centres. In 2010 gaf ze aan de Universiteit van Kristianstad een cursus 'Werken in een family centre'.

David Bisset is voorzitter en CEO van Equilibrium (EQ), een organisatie die werkzaam is op het domein van jeugdzorg in Bulgarije. Hij is er tevens verantwoordelijk voor de uitbouw van diensten voor kind en gezin. Hij vertegenwoordigde EQ op de COPORE conferentie in Amsterdam in april 2010 waar EQ werd gepresenteerd als één van de zeven internationale best practices in armoedebestrijding. Hij is tevens bestuurslid van het National Network for Children, een netwerk van toonaangevende non-profit organisaties die werken met kinderen en gezinnen. Momenteel werkt zijn organisatie samen met de Karin Dom Foundation aan een vroegtijdig interventieprogramma. EQ biedt samen met Britse organisaties HOPE en Homes for Children technische bijstand aan de Bulgaarse overheid in het kader van haar strategie voor de-institutionalisering.

Hilde Linssen heeft ervaring op verschillende domeinen. Zij werkte onder andere als Diensthoofd Jeugd en Gezondheid bij de Christelijke Mutualiteit, als HR Trainer en Consultant en later als HR Competence Manager bij een verzekeringsmaatschappij. Later was zij ook coördinator van de Armoede Organisatie 'Centrum Kauwenberg'. Momenteel is zij medewerker bij de Directie Onderzoek en Dienstverlening aan de Arteveldehogeschool en is zij Projectmedewerker Schulden bij het Vlaams Netwerk van Verenigingen Waar Armen het Woord Nemen.

Edward Melhuish is hoogleraar Human Development, directeur van het Institute for the Study of Children, Families & Social Issues aan de Birkbeck Universiteit te Londen en gastprofessor aan het Institute of Education van de Universiteit van Londen. Professor Melhuish is een internationaal erkend expert in het onderzoek naar de ontwikkeling van het kind en kinderopvang en heeft een ruime ervaring met longitudinale studies. Hij heeft verschillende onderzoeken gedaan naar de ontwikkeling van kinderen, opvoeding en kinderopvang in diverse Europese landen, in opdracht van de Europese Commissie.

Ides Nicaise is doctor in de economische wetenschappen. Hij werkt sinds 1989 als onderzoeksleider bij het HIVA, een multidisciplinair onderzoeksinstituut van de K.U. Leuven. Hij specialiseerde verder in sociaal beleid, m.n. de relatie tussen onderwijs, arbeidsmarktbeleid en sociale inclusie (zowel in rijke als in ontwikkelingslanden). Hij doceert deeltijds aan de Faculteit van Psychologie en Pedagogische Wetenschappen van de KU Leuven. Naast zijn beroepsactiviteiten is hij voorzitter van het Belgische Steunpunt Armoedebestrijding, dat bij wet werd opgericht als interface tussen de overheid, het middenveld, andere stakeholders en verenigingen waar armen het woord nemen.

Griet Roets is postdoctoraal onderzoeker van het FWO, verbonden aan de Vakgroep Sociale Agogiek van de Universiteit Gent. Zij behaalde een doctoraat in de Pedagogische Wetenschappen. Haar onderzoeksinteresses zijn voornamelijk armoede, gender, opvoedingsondersteuning, burgerschap en narratieve en etnografische benaderingen in onderzoek. Zij is onder meer lid van de kernredactie van het Handboek Integrale Jeugdhulp lid van de Raad van Bestuur van Uit de Marge vzw (een organisatie voor maatschappelijk kwetsbare jeugd) en Demos vzw (Kenniscentrum voor participatie en democratie).

Clare Tickell is sinds 2004 CEO van Action for Children (voordien National Children's Home). Action for Children stelt 6000 mensen tewerk in ongeveer 500 projecten in het Verenigd Koninkrijk en delen van de Caraïben en Afrika. Zij ondersteunen meer dan 170.000 kinderen, jongeren en hun families. Voordien was zij CEO van de Stonham Housing Association. Zij bekleedde in het verleden ook verschillende leidinggevende en adviserende functies in vrijwilligersorganisaties, huisvestingssectoren en beleidsorganen.

Mathias Urban (docent in pedagogische wetenschappen) werkt aan de Cass School of Education and Communities, University of East London, waar hij het internationale doctoraatsprogramma leidt. Zijn onderzoek handelt over professionalisering, diversiteit en gelijke kansen, en participatieve evaluatie in het werk met jonge kinderen, gezinnen en gemeenschappen in diverse socio-culturele contexten. Hij doceerde aan meerdere Europese en internationale universiteiten en is momenteel 'Velma E. Schmidt International Research Fellow' aan de Universiteit van Noord-Texas. Prof. Urban had een leidende rol in de ontwikkeling van het eerste gemeenschappelijke Europese master programma in voorschoolse educatie (EMEC). Hij leidde een pan-Europees onderzoek over competentieprofielen in voorschoolse educatie (CORE) en werkte o.a. samen met de Universiteit Gent. Hij is lid van het DECET network (Diversity and Equality in Early Childhood Education and Training) en ICCPSC (International Critical Childhood Policy Studies Collaborative).

Alain Wouters is oprichter en directeur van Whole Systems, een management consultancy bedrijf te Brussel. Hij heeft een wereldwijde ervaring opgebouwd in zowel de private als de publieke sector in het begeleiden van multi-stakeholder processen in zowel ontwikkelde als ontwikkelingslanden. Voordien werkte hij zeven jaar bij Shell als medewerker van het scenario team in Group Planning en in verschillende R&D en klantgerichte functies.

Praktijkbezoeken dag 1

1. Dagopvang De Wurpskes – Leuven

Dagopvang de Wurpskes is onderdeel van buurtwerking 't Lampeke te Leuven. Zij bieden dagopvang voor tien baby's en peuters die binnen een kansarm gezin opgroeien. Daarbij is er veel aandacht voor de ontwikkelingskansen van elk kind en is er een duidelijke plaats voor opvoedingsondersteuning. Ouders worden intensief begeleid en krijgen kansen om samen met hun kinderen verder te groeien in de opvoeding.

2. Leren Ondernemen vzw - Leuven

Leren ondernemen vzw is een vereniging van en voor mensen in armoede te Leuven. De STUDIO bezocht specifiek het project 'Babybabbel' van vzw De Mobil. Daar wordt een veilige plek aangeboden waar ouders met jonge kinderen kunnen samenkomen rond de opvoeding van hun allerkleinsten. Het is een ontmoetingsruimte om samen met hun kind te spelen, om andere ouders te ontmoeten, om hun vragen rond opvoeding te delen,...

Sprekers dag 2

1. Vlaams Netwerk van Verenigingen Waar Armen het Woord Nemen

a. De Wurpskes – Karen Daniëls + 2 moeders

Karen Daniëls is coördinatrice van dagopvang de Wurpskes. Zij gaf toelichting bij de werking van hun dagopvang en hun aanpak van kansarmoede. Zij focust daarbij op het aanbieden van een integraal en langdurig aanbod voor ouders en het belang van een goede hechtingsrelatie. Twee moeders lichten hun ervaringen met de Wurpskes en buurtwerk 't Lampeke toe.

b. Leren Ondernemen vzw – Saskia De Bruyn + 1 moeder

Saskia De Bruyn is algemeen coördinatrice van Leren Ondernemen vzw. Vanuit haar organisatie licht zij hun visie op armoede toe als een kluwen van verschillende domeinen waarop het moeilijk loopt en als een gebrek aan ruimte. Één moeder die naar het project Babybabbel vult dit theoretisch verhaal toe met haar eigen ervaringen.

c. Recht-Op – Sofie De Vocht

Sofie De Vocht is jongerenwerker bij Recht-Op, een Vereniging Waar Armen het Woord Nemen te Antwerpen. Zij benadrukt het belang van een integraal en preventief aanbod waarin de vertrouwensband met de jongeren centraal staat.

2. Kind & Gezin – Katrien Verhegge

Katrien Verhegge is administrateur-generaal van Kind & Gezin. Zij geeft toelichting bij de werking en het huidige beleid van Kind en Gezin en de uitdagingen die zich stellen voor de toekomst.

3. De Parel/vzw De Bakermat – Lies Versavel

Lies Versavel is coördinator van vzw de Bakermat. De Parel is een ondersteunend Leuvens netwerk van perinatale zorgverleners voor mensen die één of andere bijzondere begeleiding, zorg of hulp kunnen gebruiken tijdens de perinatale periode. Tijdens deze presentatie wordt aandacht gevraagd voor de perinatale periode en wordt meer specifiek het belang benadrukt van borstvoeding, skin-to-skin contact en een vroege moeder-kind band voor de gezondheid en ontwikkeling van het kind.

4. Opvoedingswinkel Genk – Hilde Haerden

Hilde Haerden is directeur van de opvoedingswinkel te Genk. Zij staat stil bij de verschillende deelwerkingen van de opvoedingswinkel en hoe ze op die manier een integraal aanbod voor ouders en kinderen willen voorzien.

5. OudersNetwerk Vlaanderen vzw – Marcel De Beukeleer

Marcel De Beukeleer is algemeen secretaris van OudersNetwerk Vlaanderen vzw, het Vlaams ondersteuningscentrum voor ouders en ouderverenigingen. Hij licht het project 'oudersbuddy' toe, waarin een laagdrempelige vorm van ouderbegeleiding wordt geboden aan multi-probleemgezinnen.

6. Departement onderwijs – Els Bertels

Els Bertels is adjunct van de directeur van het Vlaamse Ministerie van Onderwijs. Zij zet het beleid rond kleuteronderwijs in Vlaanderen uiteen en de nieuwe beleidsmaatregelen hieromtrent. Daarnaast haalt zij kort de thematiek van de Roma-populatie aan.

7. VDAB – Ann Verboven

Ann Verboven is expert arbeidsbemiddeling en aandachtsambtenaar armoede bij VDAB. Zij benadrukt duurzame arbeid als een belangrijk middel om uit de armoede te geraken. Voorwaarde om dit te bereiken is een continue en integrale begeleiding van de werkzoekende. De geïntegreerde trajectbegeleidingen zowel op vlak van werk als op vlak van welzijn worden voorgesteld.